

LECH, RUS I MOSKWICIN

Zdecydowanie nie są to ulubieni sąsiedzi Polaków, choć sąsiedztwo to fizycznie ogranicza się do krótkiej granicy Polski z obwodem kalinin-gradzkim Federacji Rosyjskiej. Według badań CBOS w 2020 r. sympatię wobec Rosjan deklarowało 26 proc. obywateli RP, podczas gdy niechęć – 42 proc. Gorzej w tym polskim rankingu sympatii (wśród 23 ujętych w badaniu nacji) wypadają tylko Turcy, Romowie i Arabowie. Drugi wielki sąsiad, Niemcy, jest bardziej lubiany (36 proc. sympatii) niż nielubiany (29 proc. niechęci) i zajmuje miejsce w środku stawki (13).

Prawdom i mitom we wzajemnych relacjach Polaków i Niemców poświęciliśmy „Pomocnik Historyczny” w 2018 r. Czas więc na Rosjan. Od razu ważne zastrzeżenie semantyczne. Mniej więcej do połowy XVI w. w języku polskim odróżniano Rusinów, bezpośrednich sąsiadów (w dużym stopniu mieszkańców Wielkiego Księstwa Litewskiego), od dalekich Moskwinów/Moskali, zamieszkujących organizujące się, potężniejące i „zbierające ziemie ruskie” państwo moskiewskie. Kontakty Polaków z Moskalami na dobre zaczęły się, gdy Korona, po unii z Litwą, włączyła się w rywalizację Wilna z Moskwą o prymat na ziemiach zachodnioruskich, a z kolei moskiewscy władcy przyjęli tytuł carów Wszechrusi, ustanawiając cesarstwo rosyjskie, które wkrótce stało się śmiertelnym wrogiem Rzeczypospolitej.

Okazją do opowiedzenia dziejów wzajemnych relacji Polaków, Rusinów oraz Moskwinów/Rosjan jest 100. rocznica Bitwy Warszawskiej i wojny polsko-bolszewickiej 1919/20. Dyplomata brytyjski lord D’Abernon był przekonany, iż „Bitwa Warszawska ocaliła Europę Środkową i część zachodniej od (...) fanatycznej tyranii Sowietów”. Wojna 1919/20 pogorszyła stosunki polsko-rosyjskie, dalekie od normalnych po ponad 120 latach rozbiorów i niewoli. XX w. do koszyka starych lęków i wzajemnych uprzedzeń dosypał garściami nowe. Warto pochylić się nad dziejami tego sąsiedztwa, by oddzielić prawdę od mitów, pokazać punkty zwrotne, ukazać źródła stereotypów.

Zapraszamy do lektury

**Jerzy
Baczyński**
Redaktor naczelny
POLITYKI

**Leszek
Będkowski**
Redaktor POMOCNIKÓW
HISTORYCZNYCH

Spis treści

Prolog. Wojna o wszystko	6	Cywilizacja turańska/Zdrójca Słowiańszczyzny	63
Zamiast kalendarium	14	Polscy badacze Syberii	64
Lech i Rus, bracia przyrodni	18	Polacy w carskiej armii	65
Piast – Jagiellon – Rurykowicz	26	Z białymi przeciw czerwonym	68
Tur i niedźwiedź	36	Rozprawa z KPP	69
Żandarm Europy i wieczni powstańcy	49	Pakt Ribbentrop-Mołotow	71
Czerwony hegemon i obolały wasal	66	Kościuszkowcy	73
Lach i Rusek, fascynacja i awersja	86	Polacy bolszewicy/Biali Rosjanie w Polsce	78
Biografie nieoczywiste	100	Anty-Katyń	79
Pluskwy w głowach	110	Burzenie cerkwi/Magazyny w kościołach	80
Co dalej z tym sąsiedztwem	116	Operacja polska NKWD	81
Sąsiedztwo w detalu		17 września 1939 r.	82
Lech, Rus i Czech	20	Kłamstwo katyńskie	83
Znak orła	31	Powstanie warszawskie	84
Sanktuaria narodowe	32	Jałta i Kresy II RP	85
Najazdy mongolskie i tatarskie	34	Mosty carskiej stolicy	88
Ikony Bogarodzicy	35	Wilk, Zając i Reksio	92
Unia brzeska	39	Anatolij Kaszpirowski	93
Kozaczyzna	43	Hans Kloss i Otto von Stirlitz	94
Rok 1612	44	Joseph Conrad/Fiodor Dostojewski	95
Unia polsko-rosyjska	46	Polacy Hercena, Rosjanie Miłosza	96
Rozbiory Polski	47	Jerzy Giedroyc i Aleksander Sołżenicyn	
Targowica/Polscy jakobini	48	(z Józefem Czapskim w tle)	97
Wspólnie przeciw caratowi	51	Stanisław Lem, Arkadij i Boris Strugaccy	98
Rosjanie w powstaniu styczniowym	54	Bardowie i popgwiazdy	99
Wierszyna i Wodзилki	57	Stanisław Kierbedź	103
Polacy w Dumie Państwowej	58	Sokrat Starynkiewicz	104
Trzeci Rzym/Chrystus Narodów	59	Anna German i Edyta Piecha	107
Nikołaj Karamzin/Joachim Lelewel	60	Jan Baudouin de Courtenay i Tadeusz Zieliński	109
Słowianofili i pansławiści	61	Stawka większa niż sport	112
Romantycy	62	Wojna na gesty, wojna na słowa	114
		Królowie czytelnicznych rynków	115
		Rok 1989	119
		Wrak smoleński	121

Inicjały

Rozpoczynające eseje inicjały mają w tle odpowiedniki polskich liter w alfabecie rosyjskim, grażdance.

Autorzy

Nikołaj Banaszkiwicz – dr, historyk, visiting researcher Uniwersytetu Petersburskiego, uczestnik projektu „National Identity in the Imperial Politics of Memory: History of The Grand Duchy of Lithuania and the Polish-Lithuanian State in Historiography and Social Thought of the 19th–20th Centuries”, finansowanego przez Russian Science Foundation.

Tomasz Bohun – dr, historyk, redaktor magazynu Historycznego „Mówią Wieki”.

Joanna Cel – popularyzatorka wiedzy historycznej.

Sławomir Dębski – dr, historyk, dyrektor Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, analityk spraw międzynarodowych.

Hieronim Grala – dr hab., historyk i dyplomata, pracownik Wydziału Artes Liberales Uniwersytetu Warszawskiego, specjalizuje się w historii Rusi i Rosji wczesnonowożytnej. Współredaktor tego wydania „Pomocnika Historycznego”.

Irina Koluzajewa – dr, historyk, uczestniczka projektu Polskiego Towarzystwa Historycznego „Epoka Jagiellońska i jej dziedzictwo w I Rzeczypospolitej do 1795 r. – Historia Wielkiego Księstwa Litewskiego i stosunki Państwa Jagiellonów ze Wschodem”.

Marek Kornat – prof. dr hab., pracownik Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Instytutu Historii PAN, kierownik Zakładu Dziejów XX w. w tej placówce.

Adam Kożuchowski – dr hab., historyk, pracownik Zakładu Historii Idei i Dziejów Inteligencji w XIX–XX w. w Instytucie Historii PAN.

Andrzej Krajewski – dr, historyk, popularyzator wiedzy.

Andrzej de Lazari – prof. dr hab., historyk idei, rusycysta.

Hubert Łaszkiwicz – dr hab., historyk, prof. Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, zajmuje się dziejami dawnej Rzeczypospolitej i Rosji.

Leszek P. Ślupecki – prof. dr hab., historyk religii pogańskich i archeolog średniowiecza, pracownik Instytutu Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

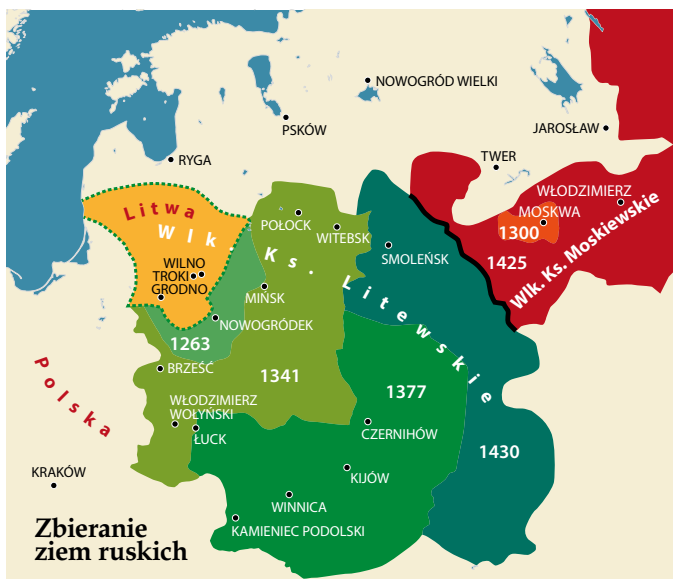
Adam Szostkiwicz – publicysta POLITYKI.

Tomasz Targański – historyk, popularyzator wiedzy, współpracownik POLITYKI.

Mariusz Wołos – prof. dr hab., historyk, pracownik Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Instytut Historii PAN w Warszawie.

Na okładce: Polski biały orzeł i rosyjski czarny orzeł dwugłowy, połączone na awersie Cesarskiego i Królewskiego Orderu Orła Białego, nadawanego w Imperium Rosyjskim w latach 1831–1917.

„Opis Rusi, Moskowii i Tartarii”, mapa z 1562 r., wydrukowana w 1571 r. przez Abrahama Orteliusa w Antwerpii.

MITY POLSKO-ROSYJSKIE

Prolog

Wojna o wszystko

Wojna polsko-sowiecka sprzed 100 lat była krwawym konfliktem militarnym, bitwą o granice i obroną świeżo odzyskanej przez Polskę niepodległości przed agresją bolszewików marzących o światowej rewolucji.

Mariusz Wołos

Krasnoarmiejec bijący polskich panów i rosyjskich baronów; plakat bolszewicki z 1920 r.
Obok: Bitwa Warszawska w sierpniu 1920 r.
na obrazie „Cud nad Wisłą” Jerzego Kossaka z 1930 r.

naturalną drogę do ekspansji dla rewolucji rosyjskiej, natomiast ekspansja ta, stanowiąca kwestię życia lub śmierci dla bolszewizmu, nigdy się uskuteczyć nie może bez ujarznienia Polski. Przed armią sowietów staje zadanie poważne: bezpośredniego przeniesienia rewolucji do Polski, a więc na zewnątrz Rosji. Wedle koncepcji politycznej bolszewików Polska wejdzie w skład federacyjnej socjalistycznej republiki sowietów w charakterze jej składowej części, jak Litwa, Ruś [Ukraina], Łotwa i t. d.

Stoimy zatem wobec niebezpieczeństwa podwójnego: rewolucja maksymalistyczna grozi zachwianiem naszego wewnętrznego życia w najbardziej krytycznym momencie jego organizowania; armia bolszewicka grozi wprost samostannemu państwowemu bytowi Polski. Oba te niebezpieczeństwa są bardzo poważne, obu nie należy niedoceniać (...). W naszych warunkach rewolucja byłaby równoznaczna z zaturą niepodległego bytu, a w każdym razie obcięciem naszych granic i zredukowaniem nas do małego, zależnego od obcych państwa. To jest główne niebezpieczeństwo, które nam grozi od strony Rosji i od